

Terminologisamarbete i Norden Teman, fokus och resultat från 1940-talet till 1970-talet

Hans Landqvist, Niina Nissilä & Sannina Sjöberg

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

AKADEMIET FOR DE TEKNISKE VIDENSKABER
TERMINOLOGICENTRALEN

- Projektet *Termer i tid – Tidens termer* (2016–)
  - Tekniska Nomenklaturcentralen/Terminologicentrum – TNC (1941–2018)
  - Tillgången på god terminologi inom olika fackområden och god terminologisk praxis
  - Samarbete inom Norden
- I fokus i detta föredrag
  - Nationella terminologiorgan i Sverige, Danmark och Norge
  - Samarbetet mellan TNC (1941–2018), Terminologicentralen – TC (1941–1960) och Rådet for Teknisk Terminologi – RTT (1938–1998)

Jämförelse mellan TNC, RTT och TC

	Tekniska nomenklaturcentralen/ Terminologicentrum – TNC	Terminologicentralen – TC	Rådet for teknisk terminologi – RTT
Verksamhetsår	1941–2000, 2000–2018	1941–1960	1938–2001
Verksamhetsfokus	terminologiarbete för effektiv fackspråklig kommunikation i Sverige	arbete för en enhetlig teknisk terminologi i Danmark	arbete för en klar och enhetlig teknisk terminologi i Norge
Organisationstyp	först förening, senare aktiebolag	råd	råd, sekretariat, senare stiftelse
Viktiga samarbetspartners	Internationella standardiseringsorganisationen – ISO, Nämnden för svensk språkvård/Språkrådet/ Institutet för språk och folkminnen – ISOF	Danmarks tekniske Højskole, Dansk Ingeniørforening, Dansk Standardiseringsraad	Norsk språkråd, Norsk termbank, Norges Standardiseringsforbund

Forskningsfrågor och forskningsmetod

F1. Vilka teman är aktuella under olika decennier i kontakterna mellan TNC och TC respektive TNC och RTT?

- Information, kontakt, publikationer, språkfrågor

F2. Vilka särskilda fokusområden finns det i kontakterna mellan å ena sidan TNC och TC och å andra sidan kontakterna mellan TNC och RTT?

F3. Vilka resultat ger kontakterna i fråga om utvalda terminologifrågor?

F1 och F2: kvantitativt genom tabeller och figurer; decennier, kontrastivt

F3: kvalitativt genom exempel; textkedja med 3 respektive 9 brev (hösten 1954–våren 1955)

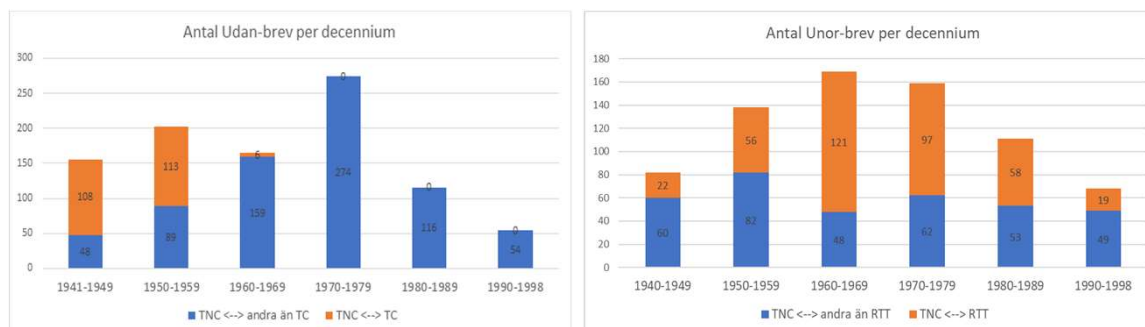
Material (1)

- **TNC:s arkiv**, totalt cirka 180 hyllmeter
  - **Udan**: 969 brev i tre pärmar med beteckningarna *Udan 1941–1959*, *Udan 1960–1974* och *Udan 1975–1985*
  - **Unor**: 726 brev i tre pärmar med beteckningarna *Unor 1938–1966*, *Unor 1967–1985* och *Unor 1986–1998*
- Begreppet 'brev'
  - "skriftligt meddelande från en avsändare till en adressat" (*Nationalencyklopedin 2021*)
    - olika format, mest A4
    - postkort/brevkort, trycksaker, affärshandlingar, varuprov, urklipp ur tidningar/tidskrifter, tekniska ritningar, fotografier
    - handskrivna anteckningar (möten, telefonsamtal)
    - utskrifter av e-brev

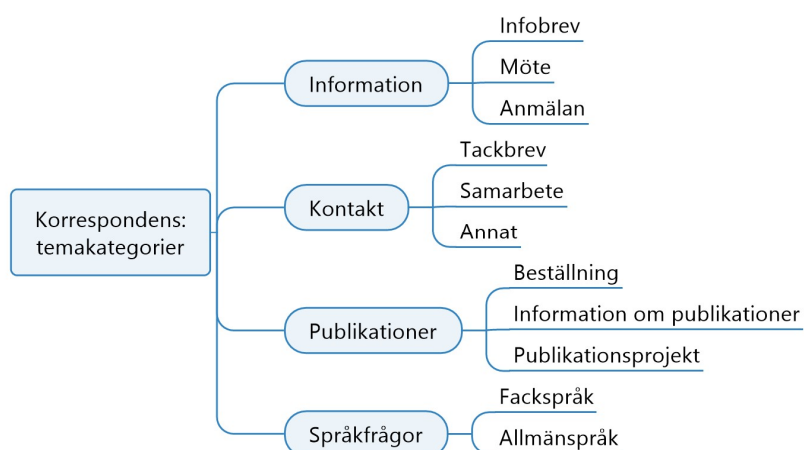
Material (2)

Antalet skickade brev			Delmaterialet	
Udan	Danmark till TNC	504	TC till TNC	113
	TNC till Danmark	450	TNC till TC	114
	Andra länder till TNC	15		
	Sammanlagt	969	Sammanlagt	227
Unor	Norge till TNC	411	RTT till TNC	221
	TNC till Norge	315	TNC till RTT	153
	Sammanlagt	726	Sammanlagt	374

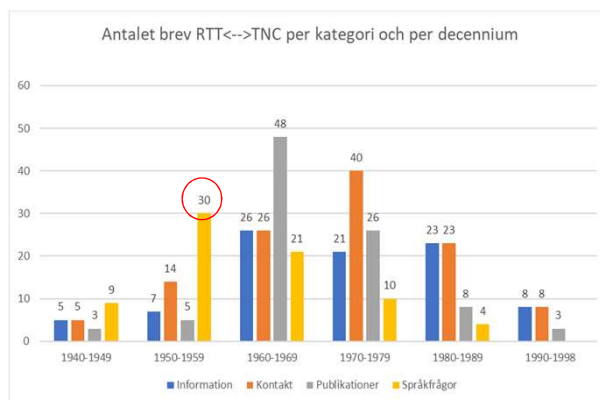
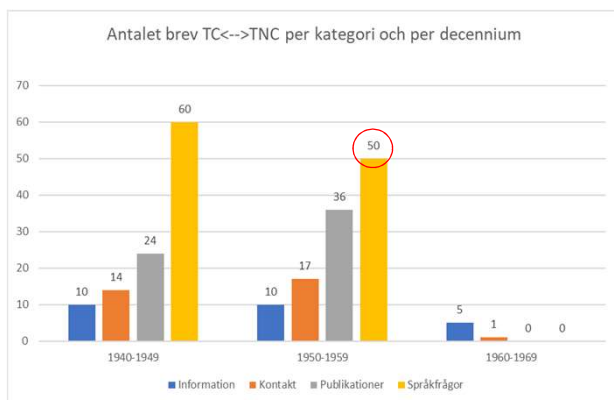
F1. Udan- och Unor-brev per decennium

F2. Teman i Udan- och Unor-brevväxling

F2. Udan- och Unor-brev per kategori och decennium

F3. H, N och O – ”internationella”/”nationella” termer?

https://sv.wikipedia.org/wiki/Periodiska_systemet#/media/Fil:Simple_Periodic_Table_Chart-en.svg

Group	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	1 H																	2 He
2	3 Li	4 Be											5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
3	11 Na	12 Mg											13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
4	19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
5	37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe
6	55 Cs	56 Ba	* 71 Lu	* 72 Hf	* 73 Ta	* 74 W	* 75 Re	* 76 Os	* 77 Ir	* 78 Pt	* 79 Au	* 80 Hg	* 81 Tl	* 82 Pb	* 83 Bi	* 84 Po	* 85 At	* 86 Rn
7	87 Fr	88 Ra	* 103 Lr	* 104 Rf	* 105 Db	* 106 Sg	* 107 Bh	* 108 Hs	* 109 Mt	* 110 Ds	* 111 Rg	* 112 Cn	* 113 Nh	* 114 Fl	* 115 Mc	* 116 Lv	* 117 Ts	* 118 Og
			* 57 La	* 58 Ce	* 59 Pr	* 60 Nd	* 61 Pm	* 62 Sm	* 63 Eu	* 64 Gd	* 65 Tb	* 66 Dy	* 67 Ho	* 68 Er	* 69 Tm	* 70 Yb		
			* 89 Ac	* 90 Th	* 91 Pa	* 92 U	* 93 Np	* 94 Pu	* 95 Am	* 96 Cm	* 97 Bk	* 98 Cf	* 99 Es	* 100 Fm	* 101 Md	* 102 No		

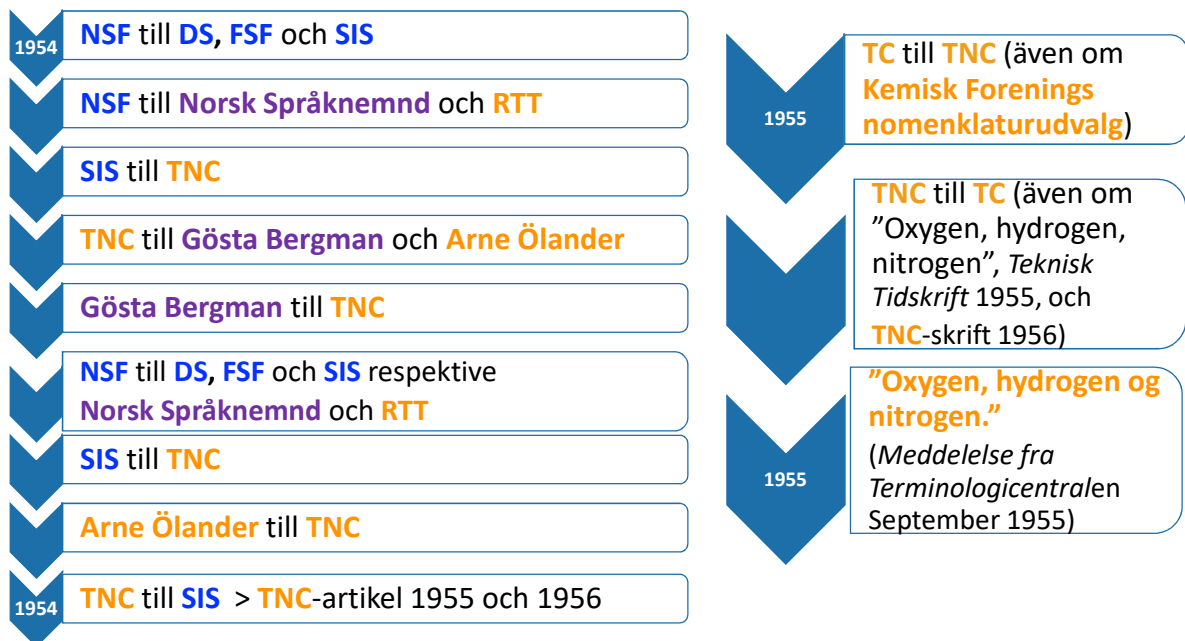
Ärendet: kemiska tecken, termer och kommunikation i Norden

Kemiska tecken och internationella (engelska) termer	Danska termer	Finska termer	Norska termer	Svenska termer
O oxygen	ilt	happi	surstoff	syre
H hydrogen	brint	vety	vannstoff	väte
N nitrogen	kvælstof	typpi	kvelstoff	kväve

Aktörer: standardisering, fackspråk, allmänspråk

Standardisering	Fackspråk – terminologi	Allmänspråk – språkvård
Norges Standardiserings-Forbund – NSF (1923)	Rådet for Teknisk Terminologi – RTT (1938)	Norsk Språknemnd (1952)
Dansk Standardiseringsraad – DS (1926)	Terminologicentralen – TC (1941)	[Dansk Sprognævn inrättas 1955]
Finlands Standardiseringsförbund – SFS (1924)	[Terminologicentralen – TSK inrättas 1974]	[Forskningscentralen för de inhemska språken inrättas 1976]
Sveriges Standardiseringskommission – SIS (1922)	Tekniska Nomenklaturcentralen – TNC (1941) Arne Ölander • fackexpert inom kemi • Svenska kemistsamfundets nomenklaturutskott	Gösta Bergman • språklig rådgivare till TNC • Nämnden för svensk språkvård (1944) • Institutet för svensk språkvård (1954)

Ärendet i Unor respektive Udan: aktörer och kronologi

<i>oxygen, hydrogen, nitrogen</i>	
Argument för	Argument mot
Internationella termer	
<ul style="list-style-type: none"> underlättar kommunikationen i utomnordiska sammanhang (NSF, RTT, TC, Norsk Språknemnd) visar sambandet mellan termer och kemiska tecken (NSF, TC, TNC) är bekanta för vissa språkbrukare (i svenskan) (TNC) 	<ul style="list-style-type: none"> kan möta motstånd (Dansk Standardiseringsraad, TNC, Nämnden för svensk språkvård)
Synonymi	
<ul style="list-style-type: none"> internationella och inhemska termer kan användas som synonymer (TNC, Svenska kemistsamfundets nomenklaturutskott, Nämnden för svensk språkvård) 	<ul style="list-style-type: none"> synonyma termer kan medföra skillnader mellan experters och icke-experters språkbruk (TNC, Norsk Språknemnd, Nämnden för svensk språkvård)
Enhetliga termer	Nationella termer
<ul style="list-style-type: none"> underlättar kommunikation (NSF, RTT, TC, Norsk Språknemnd) minskar antalet fel vid översättning (NSF, TC) 	<ul style="list-style-type: none"> är väl förankrade (Dansk Standardiseringsraad, TC, TNC, Nämnden för svensk språkvård)

<i>oxygen, hydrogen, nitrogen</i>	Argument för	Argument mot
Norges Standardiserings-Forbund – NSF	4	–
Rådet for Teknisk Terminologi – RTT	2	–
Norsk Språknemnd	2	1
Dansk Standardiseringsraad – DS	–	2
Terminologicalentralen – TC	4	–
Kemisk Forenings nomenklaturudvalg	1	–
Sveriges Standardiseringskommission – SIS	SIS instämmer (antagligen) i TNC:s bedömning	
Tekniska Nomenklaturcentralen – TNC	3	3
Svenska kemistsamfundets nomenklaturutskott	1	–
Nämnden för svensk språkvård	1	3
Totalt	18	9

Tre röster om "nationella" kontra "internationella" termer

NSF till RTT och Norsk Språknemnd, 21 september 1954

NSF föreslår "et arbeide for en overgang til felles nordiske betegnelser for heromhandlede grunnstoffer samt herfor å gå over til betegnelsene "oxygen", "hydrogen" og "nitrogen", ikke bare i teknisk-kjemisk men også i alminnelig sprog."

Tre röster om "nationella" kontra "internationella" termer

TNC till SIS, 11 november 1954

"TNC har låtit Eder fråga gå vidare till Nämnden för Svensk Språkvård och Kemistsamfundets Nomenklaturutskott och av deras uttalanden framgår att termerna *oxygen*, *hydrogen* och *nitrogen* bör tas upp som synonymer till *syre*, *väte* och *kväve*." (kursiv stil tillagd)

Tre röster om "nationella" kontra "internationella" termer

[TC] Meddelelse fra Terminologicalentralen September 1955

"Der er således alle betingelser for, at *oxygen*, *hydrogen* og *nitrogen* vinder almindelig tilslutning i vore nabolande, ikke alene i det faglige sprog, men også i almenheden."

"Selv om man her i Danmark må nære ærbødighed for H. C. Ørsted's forsøg på at indføre navnene *ilt* og *brint* i de nordiske sprog, må det indrømmes, at forsøget slog fejl. At genoptage hans bestræbelser er dømt til at mislykkes." (kursiv stil tillagd)

2020-talet: "nationella", synonyma och/eller "internationella" termer?

	SKOLA			ENCYKLOPEDI			LEXIKON			TERMPORTAL*			FACKSAMFUND		
															
NAT.			X								-				
SYN.	X			X	X	X	X		X		-		X		X
INT.		X						X			-	X		X	X

*"På trods af mange års arbejde med grundlaget for en dansk termbank, er der i Danmark, i modsætning til i de øvrige nordiske lande, ikke blevet opnået finansiering til oprettelsen af en større termbank."

(<https://sproget.dk/temaer/sprogteknologi/fagsprog-og-termbaser>, hämtat 29 maj 2023)

Slutsatser och diskussion

- F1.** Språkfrågor är det mest aktuella temat i både Udan och Unor under 1940- och 1950-talet, senare är det kategorin kontakt som dominerar för Unor
- F2.** Fokusområden: språkfrågor om "internationella"/"nationella" termer, Unor: *flight engineer*, Udan: *Kohlenschwelung*
- F3.** Från diskussion av (samnordiskt?) termval på 1950-talet till nationella mönster på 2020-talet:
- Danmark: synonymi dominerar, men *oxygen*, *hydrogen*, *nitrogen* i kontrast till *ilt*, *brint*, *kvælstof*, "ældre navn", i fackspråklig kontext (Dansk Kemisk Nomenklatur, 2023)
  - Norge: enbart *oksygen*, *hydrogen*, *nitrogen*, t.ex. "Etter at ungdomsskolen ble innført i 1969, har alle elever lært at grunnstoffene med kjemisk symbol H, N og O heter hydrogen, nitrogen og oksygen" (Pedersen & Skaugrud, 2011, s. 16)
  - Sverige: synonymi dominerar, men *syre*, *väte* och *kväve* i grundskola och gymnasieskola (Skolverket, 2023a, 2023b)

Tack!

Information om projektet: <https://sites.uwasa.fi/term/>

Referenser

- Børne- og undervisningsministeriet (2017). *Læseplan for faget fysik/kemi 7.–9. klasse*. Tillgänglig: https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/Gsk_læseplan_fysikkemi.pdf
- Børne- og undervisningsministeriet (2020). *Naturvidenskabens ABC 10 grundlæggende naturvidenskabelige erkendelser Inspiration til undervisningen i naturfag i grundskolen og naturvidenskabelige fag på ungdomsuddannelserne*. Tillgänglig: <https://emu.dk/grundskole/naturvidenskabsstrategien/naturvidenskabens-abc/naturvidenskabens-abc-inspiration-til>
- Dansk Kemisk Nomenklatur (2023). Sökord: "brint", "hydrogen", "ilt", "kvelstoff", "nitrogen", "oxygen". Tillgänglig: <http://kemisknomenklatur.dk>
- Den Store Danske (2023) – *Den Store Danske Encyclopædi*. Sökord: "brint", "hydrogen", "ilt", "kvelstoff", "nitrogen", "oxygen". Tillgänglig: <https://denstoredanske.lex.dk/>
- DDO (2023) = *Den Danske Ordbog*. Uppslagsord: "brint", "hydrogen", "ilt", "kvelstoff", "nitrogen", "oxygen". Tillgänglig: <https://ordnet.dk/ddo>
- Hoff Sonne, F. G. (2020). 'Ilt', 'brint' og 'faldskærm': Ordsmeden Ørsted opfandt 2.000 ord. Tillgänglig: <https://videnskab.dk/kultur-samfund/ilt-brint-og-faldskaerm-ordsmeden-ørsted-opfandt-2-000-ord/>
- Jensen, K. A. (1988). Det kemiske fagsprog. *Dansk kemi 1988*, 174–175.
- NAOB (2023) = *Det Norske Akademis ordbok*. Uppslagsord: "hydrogen", "kvelstoff", "nitrogen", "oxygen", "surstoff", "vannstoff". Tillgänglig: <https://naob.no/>
- NE (2023) = *Nationalencyklopedin*. Sökord: "hydrogen", "kväve", "nitrogen", "oxygen", "periodiska systemet", "syre", "väte". Tillgänglig: www.ne.se
- Nordiska språkfrågor 1955 (1955). Nomenklaturkommittéer. I: Nämnden för svensk språkvård (utg.). *Nordiska språkfrågor 1955*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 16, 70–75. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:1117708/FULLTEXT01.pdf>
- Pedersen, B. & Skaugrud, B. (2011). Hvorfor har noen kjemiske stoffer flere navn? *Naturfag 2011:1*. 15–17. Tillgänglig: <https://www.naturfag.no/binfil/download2.php?tid=1684285>
- Pilke, N., Nissilä, N. & Landqvist, H. (2021). Organising terminology work in Sweden from the 1940s onwards. Participatory expert roles in networks. *Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication*. 27:1. 80–109. Tillgänglig: <https://www.jbe-platform.com/content/journals/10.1075/term.00059.pil>
- Rikstermbanken (2023) = Rikstermbanken. Enkel sökning. Sökord: "hydrogen", "kväve", "oxygen", "nitrogen", "syre", "väte". Tillgänglig: <https://www.rikstermbanken.se/>
- Selander, E. (1972). Terminologisamarbete i Norden – erfarenheter i Sverige. I: Hamburger, A., A. Sudmann & B. Molde (Red.). *Språk i Norden 1972. Årsskrift för de nordiska språknämnderna*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 47. Nämnden för svensk språkvård. 95–102. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1179421/FULLTEXT01.pdf>
- Selander, E. (1991). På tal om Terminus – med spår av det förlutna. *TNC-Aktuellt 1993:3*. 4–9. Tillgänglig: https://terminologiframjandet.se/h552a9FtZ/wp-content/uploads/2021/03/TNC-Aktuellt_1991_3.pdf
- Skolverket (2023a) = Skolverket. Läroplan och kursplaner för grundskolan. Sök. Sökord: "hydrogen", "kväve", "oxygen", "nitrogen", "syre", "väte". Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan>
- Skolverket (2023b) = Skolverket. Läroplan, program och ämnen [gymnasieskolan]. Sök. Sökord: "hydrogen", "kväve", "oxygen", "nitrogen", "syre", "väte". Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan>
- SO (2021) = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. 2 uppl. Svenska Akademien. Uppslagsord: "hydrogen", "kväve", "nitrogen", "oxygen", "syre", "väte". Tillgänglig: <https://svenska.se/sproget.dk>
- Sproget.dk (2023) = sproget.dk. Fagsprog og termbaser. Tillgänglig: <https://sproget.dk/temaer/sprogteknologi/fagsprog-og-termbaser>
- Store norske leksikon (2023). *Store norske leksikon*. Uppslagsord: "grunnstoff". Tillgänglig: <https://snl.no/grunnstoff>
- Svenska kemisamfundet (2017) = Svenska kemisamfundet. *Nya svenska skrivregler för kemi*. Tillgänglig: <https://kemisamfundet.se/wp-content/uploads/2020/05/Skrivregler-Särtryck-Kemisk-Tidskrift.pdf> (citerad XXXX).
- Terminologicalentralen (2023). TEPA-termbank. Samling av fackspråkliga ordlistor och ordböcker – Terminologicalentralen. Sökord: "hydrogen", "kväve", "nitrogen", "oxygen", "syre", "väte". Tillgänglig: <https://termipankki.fi/tepa/sv/sok>
- Termportalen (2023). Termportalen ved Språksamlingane. Sökord: "hydrogen", "kvelstoff", "nitrogen", "oxygen", "surstoff", "vannstoff". Tillgänglig: https://term.uib.no/?termkey=all&lang=a&search_option=elastic_start&tenv=prod
- TNC26 (1956) = *Ord och uttryck. Korta uppsatser i aktuella frågor inom teknikens språkvård under år 1955*. TNC Tekniska nomenklaturcentralens skrifter 26. Tekniska nomenklaturcentralen.
- TNC56 (1975) = *Oorganisk kemisk nomenklatur Swedish nomenclature of inorganic chemistry*. TNC 56. Tekniska nomenklaturcentralen.
- Udan = Utländskorrespondens Danmark. 740123 AB Terminologicalentrum 1941–2018. Riksarkivet. Stockholm.
- Unor = Utländskorrespondens Norge. 740123 AB Terminologicalentrum 1941–2018. Riksarkivet. Stockholm.